

מבט על, גיליון 1325, 27 במאי 2020

הפלסטינים לנוכח כוונת הסיפוח הישראלי בגדה המערבית:

ניסיונות הרתעה וקריאות לסיוע

יוחנן צורף

תגובת מחמוד עבאס, יו"ר הרשות הפלסטינית, להודעת ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, שנמסרה בעת השבעת הממשלה החדשה בראשותו בדבר הכוונה לספח שטחים בגדה המערבית, הייתה הכרזה על התנתקות מכל ההסכמים בין אש"פ לישראל ולארצות הברית, בכללם הסכמי אוסלו והנוספים שנבעו מהם. ההנחיה להפסיק את התיאום הביטחוני עם ישראל נמסרה לדרגי העבודה הפלסטינים, אך לוותה הודעה, גם היא מטעם עבאס, כי אין מדובר באור ירוק לבצע פיגועים וכי כל ניסיון פיגוע יתקל בהתנגדות מנגנוני הביטחון. מדיניות של הנהגת הרשות הפלסטינית לשכך ביקורת חריפה כלפיה בגין אזלת יד מול מהלכי המתוכננים של ישראל, וכן לקרוא לקהילה הבינלאומית, בפרט מדינות ערב והמפלגה הדמוקרטית בארצות הברית, לפעול כדי להניע את ישראל וממשל טראמפ לסגת מכוונת הסיפוח. ממשלת ישראל החדשה נקראת לדון לעומק בהשלכותיו המורכבות – הביטחוניות, המדיניות והחברתיות – של סיפוח, לנוכח העובדה שבזירה הפלסטינית, בזירה האזורית, בקרב גורמים רלוונטיים בזירה הבינלאומית, וגם בציבור הישראלי, רבים רואים בו מהלך העלול לסתום את הגולל על אופציית ההיפרדות מהפלסטינים.

מחמוד עבאס הודיע ב-17 מאי, בשם "ההנהגה הפלסטינית" (גוף האמור לאגד את הרשות הפלסטינית, אש"פ ויתר הפלגים הפלסטינים, אשר מעולם לא התכנס בפורום מלא), כי היא "משוחררת מכל ההסכמים וההבנות ומהמחויבות הנובעות מהם, בכלל זה המחויבות הביטחונית", בינה לבין ממשלות ישראל וארצות הברית, והוסיף כי על "שלטונות הכיבוש לשאת מעתה באחריות... בפני הקהילה הבינלאומית ככוח כובש על אדמת מדינת פלסטין", ולעמוד במחויבויות שמטיל החוק הבינלאומי על כוח כזה. ההודעה גם מטילה על ארצות הברית את האחריות למצב שנוצר בשל "שותפותה" למהלכי של ישראל, קוראת למדינות העולם להכיר במדינת פלסטין, לצאת נגד הסיפוח ולהעניש את ישראל, וחוזרת על הקביעה כי אש"פ הוא הנציג הבלעדי של העם הפלסטיני ואין בלתו. ההודעה כללה הבהרה כי הרשות דבקה בהחלטות הבינלאומיות והאזוריות ובפתרון שתי המדינות, נכונה לנהל משא ומתן בחסות בינלאומית רחבה וחזרה על המחויבות לפעול נגד הטרור הבינלאומי באשר הוא.

הודעה זו נמסרה לאחר שבועות רבים שבמהלכם נשמעה בזירה הפלסטינית ביקורת קשה ואף מזלזלת נגד הרשות הפלסטינית על חולשתה, שבריריותה, וחוסר יכולתה ו/או אומץ לבה לממש החלטות שקיבלה בשנים האחרונות בנוגע להפסקת הקשרים עם ישראל. הקולות הללו, שחלקם הושמעו גם באולם הדיונים בטרם הוקראה ההודעה, מלווים בביטויים של לעג וזלזול, ומשדרים חוסר אימון בנכונותם של עבאס והנהגה שאיתו לצאת ממקום הנוחות שההסכמים עם ישראל העניקו להם. ניסיון עבאס להביא את פלגי האופוזיציה להשתתף בכינוס שבו נמסרה ההודעה

נתקל בסירוב ראשי חמאס והג'יהאד האסלאמי, שהתנגדו לקחת חלק בהחלטות שאין להם יכולת להשפיע עליהן ותבעו גיבוש אסטרטגית מאבק משותפת. זיאד נחאלה, מזכ"ל הג'יהאד האסלאמי, הבהיר בראיון לערוץ אלמיאדין כי ארגונו לא יסכים עוד להיות קישוט בהתכנסויות כאלה.

במהלך השנים היטיב עבאס להתמודד עם ביקורת כזו, אך מה שהניע אותו הפעם להשמיע את הודעתו החריפה היו הדברים שנשמעו בכנסת ישראל בעת השבעת הממשלה החדשה ב-17 במאי. ראש ממשלת ישראל שב והצהיר כי בכוונתו להחיל ריבונות על שטחים בגדה המערבית (הגם שהסיפוח אינו נכלל בקווי היסוד של הממשלה). ואכן, חלק מאזור הנוחות שיצר הליך הביניים של אוסלו עבור הרשות הפלסטינית הייתה ההימנעות הישראלית ממתן תוקף רשמי לאחיזתה של מדינת ישראל בגדה המערבית, ובפרט בשטחי ההתנחלויות ובקעת הירדן. אך הפעם, כשממשלת ישראל מכריזה פומבית כי בכוונתה להחיל ריבונות בחלקים מהגדה המערבית, תוך הסתמכות על היתר לעשות כן כפי שנוסח ב"תכנית טראמפ", לא נותר לעבאס אלא לצאת בהכרזה מאיימת, בניסיון לא לאבד רלוונטיות הן בזירת הפנים והן בזירה הבינלאומית. בראיית עבאס וצמרת אש"פ, שחוללו ב-1988 את השינוי בהגדרת היעדים הלאומיים הפלסטיניים - ממדינה במקום ישראל למדינה לצד ישראל - אין משמעות להיקף הסיפוח. לדידם, ישראל מתכוונת לשנות את כללי המשחק באמצעות מהלכים חד-צדדיים, שדינם להשפיע על אופיו של הסדר הקבע, ולהעמיק את חולשת הפלסטינים. מקור דאגה נוסף מבחינת הרשות הפלסטינית הוא שהתקדמות בכיוון הסיפוח תעניק יתר תוקף לאסטרטגית המאבק הישיר שבה דוגל חמאס, החותר להכרה כאלטרנטיבה לרשות הפלסטינית.

בפועל, לא ברור מה יהיו התוקף וההיקף של הכרזותיו הפומביות של עבאס. צא"ב עריקאת גרס שההחלטות נכנסו לתוקף מידי, ובכלל זאת הפסקת התיאום הביטחוני עם ישראל וארצות הברית, אך אמר לעיתונאים ישראלים שאין מדובר באור ירוק לבצע פיגועים נגד ישראל וכי ניסיונות כאלה יתקלו בהתנגדות מצד כוחות הביטחון הפלסטיניים. בה בעת גורמי ביטחון פלסטינים מסרו לעיתונאים ישראלים כי מופסקים המפגשים המשותפים והפעלת הקו האדום בין המפקדים בדרגי השטח, וכן כוחות פלסטינים מוצאים משטחי B, שם הם שוהים בתיאום עם ישראל, הגם שאין מדובר, לפי שעה, בפירוק או כוונת פירוק של מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית או נטישת הממשלה והשרים הפלסטינים את תפקידם. זאת, בניגוד לקריאות שהפנו פובליציסטים פלסטינים לוחמניים להנהגה לעבור לאלג'יר או להכריז על פירוק הרשות, למסור את האחריות לשטחי A לישראל, תוך השארת אש"פ כנציג הבלעדי של הפלסטינים.

ועם זאת, נראה שהתגובה הפלסטינית להצהרות בדבר כוונת סיפוח בעת הזו טומנת בחובה פוטנציאל מימוש גבוה יותר מאשר איומים בביטול ההסכמים וניתוק הקשר עם ישראל, שהשמיעו דוברי הרשות הפלסטינית בשנים האחרונות. זאת, הגם שהרשות לא "שברה את הכלים" והיא מבקשת להותיר למערכת הבינלאומית והאזורית מרחב פעולה לפחות עד 1 ביולי, המועד שנקבע לעכשיו נקבע כי אז תתחיל ממשלת ישראל לקדם את המהלך. מדובר באזהרה מפני ההשלכות השליליות העלולות להיות לסיפוח, בתקווה להניא את ישראל מלקדמו. על הימנעות מנסיגה מוחלטת מההסכמים ניתן גם ללמוד מכך שעבאס הדגיש את פניתו כמיועדת לממשלות ישראל וארצות הברית, לא לאיחוד האירופאי, החתום אף הוא על הסכמים שגובשו במהלך השנים, וכן מהנוסח המתון יחסית של ההודעה, שלפיו הרשות הפלסטינית "רואה עצמה משוחררת" מההסכמים, לא נסוגה מהם. שהרי, הדבקות בהסכמים הללו היא הבסיס שעליו

נשענת האסטרטגיה המבדילה בין אש"פ/הרשות הפלסטינית לבין חמאס. ערעורו עלול להתפרש בזירה הפלסטינית כעדות נוספת לכישלון הרשות, ואולי אף לקדם תהליך של פיוס פנימי בין פת"ח לחמאס שעדיין סיכויי היתכנותו זעומים.

מבחינת ישראל, יש לבחון האם כוונת הסיפוח אכן מבטאת אינטרס לאומי שיש לגביו קונצנזוס, כזה שיש בו כדי לשפר את המציאות הביטחונית בזירת הסכסוך בכלל ובפרט במרחב המיועד לסיפוח, או שמא הוא עלול להעמיק מחלוקות ושסעים קיימים בחברה הישראלית, למרות התמיכה בכוונה זו בחלקים בציבור. הסיפוח העומד על הפרק לא הוגש למערכת הביטחון כמשימה המחייבת עבודת מטה, ולא נתקיים לגביו דיון ציבורי כיאה למהלכים מדיניים וביטחוניים כבדי משקל, כזה שהתנהל טרם ההתנתקות מרצועת עזה. מה גם שאין מדובר בקונטקסט של איום ביטחוני המרחף על ההתנחלויות או על חופש הפעולה של צה"ל בגדה המערבית מצד הרשות הפלסטינית ומנגנוני הביטחון שלה. האם נכון להעמיד במבחן את מחמוד עבאס, את נכונותם של מנגנוני הביטחון הפלסטינים לסור למרותו, או לשים אותו ואת מנגנוני הביטחון ללעג בעיני בני עמו.

צו השעה הוא להפחית מהלהט המאפיין הצהרות בישראל בדבר כוונת הסיפוח, ולדון בכובד ראש במכלול ההשלכות הצפויות לנבוע מהמהלך בזירת הסכסוך הישראלי-פלסטיני וגם בזירה האזורית. עבדאללה מלך ירדן וראש ממשלת ירדן, עומר אל-רזאז, הבהירו כי סיפוח עלול ליצור עימות בין ירדן לישראל. גם מצרים נדרכת נוכח האפשרות שחמאס ופלגים פלסטינים אחרים יבקשו, באמצעות חידוש האש ברצועה בתגובה לסיפוח, להוכיח לאבו מאזן מהי "הדרך הנכונה" להפעיל לחץ על ישראל. משום כך, וכן משום שכלל הגורמים הרלוונטיים לסכסוך הישראלי-פלסטיני, וביניהם הממשל האמריקאי, אינם מעוניינים בהתמוטטות או התפרקות הרשות הפלסטינית, בהסלמה בזירת הסכסוך, בהחרפת היחסים בין ישראל לשכנותיה במזרח התיכון ובשלילת תוקף של התהליך המדיני, יש להזין את עבודת המטה הנדרשת בישראל בהקשר זה בנתונים ובהערכות שיתרמו לדיון מושכל. כן יש לעודד דיון ציבורי בנושא זה, שמשמעויותיו הביטחוניות והחברתיות, הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך, צפויות להיות כבדות משקל.